

นโยบายนาฏกรรมในระบบการศึกษาไทย

Policy Pertaining to Performing Arts in the Education System Thailand

พิมพัลลัญช์ พลหงษ์^{1*} และอนุกูล โรจนสุขสมบูรณ์²

Pimwalan Polhong^{1*} and Anukoon Rotjanasuksomboon²

¹นิสิตปริญญาเอก สาขานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²อาจารย์ สาขานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{1*}Doctoral Student of Department of Dance Faculty of Fine and Applied Arts Chulalongkorn University

²Lecturer from Department of Dance Faculty of Fine and Applied Arts Chulalongkorn University

*Corresponding Author Email: pimwalanpolhong@gmail.com

Received: 13 March 2025

Revised: 27 March 2025

Accepted: 28 March 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานของนโยบายด้านนาฏกรรมในระบบการศึกษาในประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มาจากกรณีศึกษานาฏกรรมในกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 โดยเน้นที่ข้อมูลด้านนาฏกรรมจากสถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ข้อมูลนาฏศิลป์ที่มีคุณภาพการต่อนาฏกรรมไทย แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของนโยบายด้านนาฏกรรมในระบบการศึกษาในประเทศไทย ขับเคลื่อนได้ด้วยอาศัยปัจจัยการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ประกอบด้วย 1) สถาบันพระมหากษัตริย์ นอกจากสืบทอดพระราชกรณียกิจด้านนาฏกรรมที่มีมาแต่โบราณเพื่อคงความเป็นเครื่องราชูปโภคแล้ว ยังทรงมีพระราชนิยมในนาฏศิลป์ไทย อันเป็นแบบอย่างให้ประชาชนได้ตระหนักถึงคุณค่าความเป็นชนชาติไทย 2) นโยบายภาครัฐ สร้างและผลิตบัณฑิตด้านนาฏศิลป์ออกสู่สังคมเพื่อสร้างคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติ สนับสนุนและยกย่องเชิดชูบุคลากรทางนาฏศิลป์เพื่อสร้างเกียรติและคุณค่าให้กับนาฏกรรม สนับสนุนงานวิชาการด้านนาฏกรรมเพื่อยกระดับนาฏกรรมให้มีความเป็นสากล 3) ภาคเอกชน การขับเคลื่อนธุรกิจของภาคเอกชน เป็นการรองรับนาฏศิลป์ให้มีอาชีพและรายได้ สร้างตลาดแรงงานเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ รูปแบบของนาฏกรรมในระบบการศึกษา คือ (1) สถานศึกษา (2) การแสดง (3) ผลงานวิชาการ การดำเนินงานทั้ง 3 รูปแบบนี้เป็นผลลัพธ์จากการขับเคลื่อนนโยบายด้านนาฏกรรมในระบบการศึกษาไทยที่ส่งผลให้นาฏกรรมพัฒนาและคงอยู่กับชนชาติไทยต่อไป

คำสำคัญ: นโยบายการศึกษา, นาฏกรรมไทย, นาฏกรรมในการศึกษา

Abstract

This research consists purposes were to study the operation of drama policy in the education system in Thailand. This is a qualitative research that comes from a case study of drama in the Rattanakosin period during

the reign of King Rama 9, focusing on drama data from educational institutions, government and private agencies, data on performing artists who have contributed to Thai drama, and then analyzing the data collected from various related documents in a content analysis. The results found that the implementation of drama policies in the education system in Thailand is driven by supporting factors from all sectors, including 1) The monarchy in addition to continuing the royal project in the field of drama that has existed since ancient times to maintain the royal regalia also has an interest in Thai dance, which is an expression to make the people aware of the value of being Thai people 2) Government Policy, create and produce graduates in the field of performing arts to create benefits for Thailand. Support and respect performing artist and create value for Thai performing arts. Support academic work in the field of performing arts to elevate performing arts to international standards 3) Private sector the promotion of private sector businesses is to support the performing arts to have a career and income and to create a labor market to drive the country's economy. The forms of drama in the education system are: (1) Educational institutions (2) Performances (3) Academic works These three forms of operation are the result of the implementation of drama policies in the Thai education system which have resulted in drama developing and remaining with the Thai people.

Keywords: Educational Policy, Thai performing Arts, Thai performing Arts in Educational

บทนำ

นโยบายนาฏกรรมในระบบการศึกษาไทย หมายถึง แนวทางการกำหนดและดำเนินนโยบายด้านการศึกษาที่เน้นการแสดงผลเชิงสัญลักษณ์หรือสร้างภาพลักษณ์มากกว่าการพัฒนาคุณภาพที่แท้จริง ในบางกรณี นโยบายทางการศึกษาอาจถูกออกแบบมาเพื่อให้เห็นผลลัพธ์ในระยะสั้น เช่น การเปิดตัวโครงการที่มีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง การจัดกิจกรรมขนาดใหญ่ หรือการประกาศแนวทางปฏิรูปที่ดูน่าตื่นเต้น แต่ขาดกลไกที่ชัดเจนในการดำเนินการหรือขาดความต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดสภาพของการแสดง มากกว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การปรับเปลี่ยนหลักสูตรบ่อยครั้งโดยไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและครูหรือการเริ่มโครงการเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาโดยไม่คำนึงถึงความพร้อมของโรงเรียนและบุคลากรทางการศึกษา ฉะนั้น นโยบายนาฏกรรมในระบบการศึกษาไทยจึงสะท้อนถึงปัญหาของการกำหนดนโยบายที่เน้นผลลัพธ์ภายนอกมากกว่าคุณภาพทางการศึกษาในระยะยาว ซึ่งอาจนำไปสู่ความล้มเหลวในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนและระบบการศึกษาโดยรวม เป็นต้น

นาฏกรรมไทยในระบบการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการปกครอง ในอดีตกล่าวได้ว่าถูกกำหนดและเปลี่ยนแปลงไปตามพระราชนิยมของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ นับตั้งแต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ได้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้น ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รวบรวมตำราฟ่อนรำ บันทึกรำแม่บท พัฒนารูปแบบโขนและละครโน มีกรมมหรสพอยู่ในการกำกับดูแลของมหาดเล็ก สำหรับฝึกหัดและถ่ายทอดความรู้ทางการ

พื่อนรำเรื่อยมา มีการปรับเปลี่ยนไปตามรัชสมัยต่าง ๆ เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) กล่าวกันว่าเป็นยุคทองของนาฏกรรมไทย มีความเจริญรุ่งเรืองมาก ท่านโปรดให้ตั้งกรมมหรสพขึ้น มีการทำนุบำรุง โขน ละคร ดนตรี เป่าพาทย์ มีการฝึกหัดอย่างมีระเบียบแบบแผนและโปรดให้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดนาฏศิลป์ในกรมมหรสพ จนเมื่อครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ปฏิวัติทางการเมือง เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ปรับปรุงสร้างแบบแผนด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างรูปแบบการปกครองในสมัยนั้น ทำให้นาฏกรรมมีรูปแบบที่เพิ่มขึ้น ทั้งในด้าน การแสดงและการศึกษาและส่งผลมาจนถึงปัจจุบัน

ระบบการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์มีสถานศึกษาเป็นหน่วยงานสำคัญ แบ่งการศึกษาออกเป็นหลายระดับ ได้แก่ ปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย วิทยาลัยต่าง ๆ สถาบันเอกชน มหาวิทยาลัย สถานศึกษาที่ดำเนินการจัดการเรียนสอนด้านนาฏศิลป์โดยตรงในประเทศไทย ได้แก่ วิทยาลัยนาฏศิลป์ ซึ่งเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นไปจนถึงระดับปริญญาตรี มีทั้งหมด 12 แห่ง กระจายอยู่ใน 4 ภูมิภาค และมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษาอีกหลายแห่งทั่วประเทศ หน่วยงานเหล่านี้ อยู่ภายใต้การกำกับควบคุมดูแลโดยกระทรวง ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานเทียบเท่ากรมในการทำหน้าที่ด้านการวิจัยด้านต่าง ๆ ได้แก่ คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ คณะกรรมการสนับสนุนการวิจัย สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย เป็นต้น งานด้านนาฏกรรมจากการดำเนินงานของหน่วยงานสถานศึกษามีทั้งในรูปแบบของ หลักสูตรการเรียนการสอน ผลงานการแสดง ผลงานทางวิชาการ รวมไปถึงทุนการศึกษาซึ่งมาจากการขับเคลื่อนนโยบายตามบริบทของหน่วยงาน

ดังนั้น นโยบายเกี่ยวกับนาฏกรรมในระบบการศึกษาในประเทศไทยจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษา เพื่อชี้ให้เห็นถึงเหตุปัจจัยของการเกิดงานนาฏกรรมในระบบการศึกษารูปแบบของงานนาฏกรรม รวมไปถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นอันส่งผลต่อบุคคลสังคมและนาฏกรรมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการดำเนินงานของนโยบายด้านนาฏกรรมในระบบการศึกษาในประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ ประกาศ กฎหมาย หนังสือราชการ ตำรา งานวิจัย สื่อสารสนเทศ ที่เกี่ยวกับนโยบายด้านนาฏกรรมในประเทศไทย สำหรับประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป ดังนี้

1. เอกสารชั้นต้น ประกอบด้วย หลักฐานและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ พระราชพงศาวดาร ประกาศ จดหมายเหตุ กฎหมาย พระราชบัญญัติ เอกสารทางราชการ หนังสือราชการ หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ ภาพถ่าย เป็นต้น ซึ่งเป็นข้อมูลที่จะแสดงให้เห็นถึงพระราชโบายและนโยบาย ข้อกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ที่มีความเกี่ยวข้องกับนาฏกรรม

2. เอกสารชั้นรอง ประกอบด้วย หนังสือทั่วไป งานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ ที่ให้ข้อมูลด้านนาฏกรรมและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับนาฏกรรม ได้แก่ 2.1) วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2543) เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ได้

อธิบายถึงสภาพบ้านเมืองในแต่ละรัชสมัยที่ส่งผลต่อวิวัฒนาการนาฏกรรมไทย มีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนาฏกรรมที่มาจากพระราโชบายจากอดีตพัฒนามาถึงปัจจุบัน 2.2) นาฏยศิลป์รัชกาลที่ 9 (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2549) ให้ข้อมูลเรื่องสถานภาพนาฏศิลป์ในช่วง พ.ศ. 2489 - พ.ศ. 2542 บทบาทสำคัญของรัชกาลที่ 9 ต่อวงการนาฏยศิลป์ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยที่เน้นศึกษาข้อมูลนาฏกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายโดยมีขอบเขตเวลาในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ 9 2.3) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างนาฏกรรม (รัชดา โชติพานิช, 2564.) ศึกษาบทบาทและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จากงานวิจัยนี้ได้ข้อมูลนาฏกรรมในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงเลือกใช้นาฏกรรมในรูปแบบต่าง ๆ กันเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อพัฒนาราชกร เป็นตัวอย่างในการใช้นาฏกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพของประชาชนและสังคม 2.5) นาฏกรรมในรัชกาลที่ 3 (ธรรมจักร พรหมพวย, 2561) ศึกษาประวัติศาสตร์นาฏกรรมในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่าง พ.ศ. 2367 - 2394 จากงานวิจัยนี้ได้ข้อมูลรูปแบบนาฏกรรมอันมีปัจจัยจากสภาพสังคม เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบไพร่ การขยายตัวของพระนคร ความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา 2.6) การแสดงในงานศิลปวัฒนธรรมอุดมศึกษา (อรุทัย นิลนาม, 2562) ศึกษารูปแบบการแสดงในงานศิลปวัฒนธรรมอุดมศึกษา ได้ข้อมูลรูปแบบการแสดงและการตอบสนองนโยบายด้านการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรมจากระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา 2.7) นาฏกรรมไทยกับนโยบายการปกครอง พ.ศ. 2486 - 2516 (มณีนว วตินารมณ, 2561) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบนาฏกรรมกับการปกครอง การประกอบสร้างนาฏกรรมตามนโยบายการปกครอง ผู้นำที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและนาฏกรรมไทย ได้ข้อมูลนาฏกรรมตามนโยบายการปกครอง เป็นแนวทางในการวิเคราะห์นาฏกรรมที่เกิดจากนโยบายต่าง ๆ ในประเทศไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ต้องสืบค้นจากเอกสาร เมื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นแล้ว กรณีศึกษานาฏกรรมในกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 โดยเน้นที่ข้อมูลด้านนาฏกรรมจากสถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ข้อมูลนาฏยศิลป์ที่มีคุณูปการต่อนาฏกรรมไทย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) ข้อมูลเอกสารทางประวัติศาสตร์ด้านนาฏกรรมเพื่อการทบทวนวรรณกรรมในช่วงยุคกรุงรัตนโกสินทร์ สำหรับเป็นกรณีในการวิเคราะห์ข้อมูล (รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 10) จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศ ซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ เอกสารวิชาการ หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานนาฏกรรมและนโยบายจากภาครัฐ เอกชน องค์กรมหาชน ซึ่งเป็นข้อมูลที่สามารสืบค้นได้ในช่วงระยะเวลาการดำเนินการวิจัย (พ.ศ. 2565 - พ.ศ. 2568) 2) ข้อมูลจากภาพถ่าย ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ ข้อมูลผู้นำ พระราชกรณียกิจ นโยบาย ผู้ปฏิบัติ เพื่อศึกษารูปแบบนาฏกรรม วิธิดำเนินงาน บทบาท และสาระสำคัญของนาฏกรรม รวมถึงโอกาสการใช้งานนาฏกรรม และ 3) ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ได้แก่ การฝึกหัดจากผู้เชี่ยวชาญ การร่วมฝึกหัด การสอน การแสดง การเข้าร่วมอบรม การเข้าร่วมประชุมวิชาการ การนำเสนอผลงาน การเข้าชมการแสดง โดยสังเกตเนื้อหา การสื่อความหมาย รูปแบบการแสดง บทบาท และโอกาสการใช้งาน เพื่อนำไปประมวลเหตุการณ์ประกอบข้อมูลในการวิเคราะห์ต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ เลือกกรณีศึกษาโดยเน้นนาฏกรรมที่มีผลต่อสังคมจากช่วงเวลาในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489 - พ.ศ. 2559) พิจารณาร่วมกับนโยบายด้านการศึกษาที่เป็นปัจจัยให้เกิดนาฏกรรม การส่งเสริม การเผยแพร่ วิเคราะห์ ข้อมูลจากเอกสารประวัติศาสตร์ การสังเกตการณ์ การค้นคว้าเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้แบ่ง ออกเป็นหมวดหมู่และแยกแยะข้อมูลตามหัวข้อในงานวิจัยที่กำหนดแนวทางไว้ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบใน การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์และสรุปผล

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

การศึกษาการดำเนินงานของนโยบายด้านนาฏกรรมในระบบการศึกษาในประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของนโยบายด้านนาฏกรรมในระบบการศึกษาในประเทศไทย จำแนกได้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อนาฏกรรมไทยในระบบการศึกษา

1.1 การสนับสนุนจากสถาบันพระมหากษัตริย์

การปกครองด้วยระบบกษัตริย์ของสยามได้รับวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อทางพราหมณ์-ฮินดูและพุทธศาสนา โดยทรง เป็นทั้งสมมติเทวราช ชัตติยะและราชา ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม รักษาพระศาสนาและประชาชน ด้วยหน้าที่ของกษัตริย์ตามแบบ วรรณคดีต้องทรงเป็นทั้งนักรบและรอบรู้ศิลปศาสตร์ 18 ประการ ซึ่งมีวิชาคันทรรพศาสตร์ว่าด้วยดนตรีและนาฏกรรมเป็นหนึ่งใน วิชาที่ต้องทรงเรียนรู้สำหรับกษัตริย์สยาม และยังมีหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือต้องบำรุงบ้านเมืองด้านวรรณกรรม มหรสพ และการเล่นบันเทิงต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของแผ่นดิน และเป็นเครื่องแสดงพระบารมีของกษัตริย์ และแสดงถึงความกินดีอยู่ดีของราษฎรอีกโสดหนึ่ง (ธรรมจักร พรหมพ้วย, 2562, น.137) วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในยุค รัตนโกสินทร์มีมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ได้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ ขึ้นนับเป็นการตั้งต้นแผ่นดินใหม่ นอกจากพระราชกรณียกิจที่ต้องเร่งสร้างความมั่นคงให้บ้านเมืองแล้ว พระราชกรณียกิจด้าน นาฏศิลป์ไทยก็ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน นอกจากมีละครผู้หญิงในราชสำนักตามอย่างราชประเพณีโบราณเสมอเป็นเครื่องราชูปโภค แล้ว ยังทรงรวบรวมตำราฟ้อนรำ บันทึกทำรำแม่บทให้เป็นแบบแผนของแผ่นดิน พัฒนารูปแบบขนและละครใน มีกรมมหรสพอยู่ ในการกำกับดูแลของมหาดเล็ก เมื่อรัชสมัยรัชกาลที่ 2 พระมหากษัตริย์ทรงโปรดละครรำ มีการฝึกหัดโขน ละครใน ละครนอก มีการปรับปรุงเครื่องแต่งกายยืนเครื่องแบบละครใน ทั้งสองรัชสมัยนี้นับเป็นยุคแห่งการฟื้นฟูนาฏกรรมเพื่อให้เป็นแบบแผนต่อไป แต่เมื่อถึงรัชสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดให้ยกเลิกละครหลวง ในยุคนี้เกิดเสียงวิจารณ์ในหมู่ผู้ศึกษาว่า เป็นยุคแห่งการเสื่อมถอยของ นาฏกรรม แต่หากพิจารณาแล้วจะพบว่า นาฏกรรมที่เสื่อมถอยไปคือ ละครหลวง แต่ยังเป็นที่ยิยมในหมู่ประชาชน จนเกิดมีคณะ ละครเอกชนขึ้นหลายคณะเป็นที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน ชี้ให้เห็นว่าในรัชสมัยนี้เกิดพัฒนาการด้านนาฏกรรมที่สำคัญยิ่ง จนเมื่อรัช สมัยรัชกาลที่ 4 เริ่มมีรูปแบบที่เป็นพิธีการ โปรดให้มีละครรำผู้หญิงในราชสำนักตามเดิม และในเอกชนมีการแสดงละครผู้หญิง ผู้ชาย มีบรมครูทางด้านนาฏศิลป์ได้ชำระพิธีโขนละคร ทูลเกล้าถวายตราไว้เป็นฉบับหลวง ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญคือ การเลิกทาส ทำให้โขนละครที่เคยได้รับการอุปถัมภ์จากความมั่งคั่งของเจ้านายลดน้อยลงไป และการยุบโรงบ่อนพนัน ทำให้นาฏกรรมต่าง ๆ ในโรงบ่อนต้องปิดตัวลงไปด้วย จากที่ท่านได้เสด็จประพาสยุโรปทำให้นาฏกรรมใน

รัชสมัยนี้มีการนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาผสมผสาน เกิดเป็นละครรำอีกหลายชนิด เช่น ละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง ละครร้อง และลิเก เป็นต้น ในยุคสำคัญอย่างรัชสมัยรัชกาลที่ 6 กล่าวกันว่าเป็นยุคทอง ยุคเฟื่องฟูของนาฏกรรมไทย มีความเจริญรุ่งเรืองมาก โปรดให้ตั้งกรมมหรสพขึ้น มีการทำนุบำรุง โขน ละคร ดนตรีปี่พาทย์ มีการฝึกหัดอย่างมีระเบียบแบบแผน และโปรดให้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดนาฏศิลป์ในกรมมหรสพ มีการปรับปรุงวิธีการแสดง โขน จนเมื่อในรัชสมัยรัชกาลที่ 7 เกิดการปฏิวัติทางการเมือง เปลี่ยนระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม นาฏกรรมจึงได้รับผลกระทบไปด้วย กล่าวได้ว่าเป็นการจัดระเบียบใหม่ทางด้านนาฏกรรม ทรงโปรดให้มีการจัดตั้งกรมศิลปากรขึ้น แทนกรมมหรสพ ทำให้ โขน ละคร ระบำ รำ ฟ้อน ยังคงปรากฏอยู่ เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป รัชกาลที่ 8 มีการก่อตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ขึ้นมา เพื่อป้องกันไม่ให้ศิลปะทางด้านนาฏศิลป์สูญหายไป ในรัชสมัยนี้เกิดปฏิกิริยาทางด้านวัฒนธรรม โดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านนาฏกรรม เกิดการปรับปรุงสร้างแบบแผนนาฏกรรม นำเข้าสู่ชนชั้นสามัญชน เพื่อสร้างรูปแบบการปกครองในสมัยนั้น และยังส่งผลมาถึงรูปแบบนาฏกรรมในปัจจุบัน และเมื่อรัชสมัยรัชกาลที่ 9 แม้ว่าการจัดการด้านนาฏกรรมจะอยู่ในความดูแลของภาครัฐ แต่ยังมีกรมสนับสนุนจากระดับสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังจะเห็นได้จากที่มีการจัดการแสดงโขนพระราชทานในทุกปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา โขนพระราชทานเกิดจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระราชเสาวนีย์ว่า “ทุกวันนี้ประชาชนชาวไทยไม่มีใครมีโอกาสได้ชมโขน เนื่องจากการจัดการแสดงโขนแต่ละครั้งไม่ใช่เรื่องง่าย” จึงทรงมีพระราชดำริ ริเริ่มให้มีการจัดแสดงโขน ให้กับประชาชนทั่วไปได้ชม โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จัดสร้างเครื่องแต่งกายโขนขึ้นใหม่สำหรับใช้ในการแสดงโขน และทรงกำชับให้ยึดถือรูปแบบเครื่องแต่งกายโขนแบบโบราณ แต่มีความคงทนและสวยงามยิ่งขึ้น ประชาชนจึงมักเรียกกันว่า “โขนพระราชทาน” ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมวัฒนธรรมความบันเทิงด้านดนตรีและนาฏศิลป์ของราชสำนักให้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ของประเทศในประชาคมโลก อันส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐในทางการเมือง สร้างภาพลักษณ์ที่ดีของรัฐบาล ทั้งระดับนานาชาติ และ ภายในประเทศ ส่งผลให้มีการรักษาวัฒนธรรมความบันเทิงของราชสำนักไว้เป็นแบบแผนและมาตรฐานของการแสดงสืบมา (ฐานิย์ สังสิทธิศ, 2556, น.60) มีการส่งเสริมให้ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ได้คิดประดิษฐ์ท่ารำ ระบำชุดใหม่ ๆ มีการนำนาฏศิลป์นานาชาติมาประยุกต์ในการประดิษฐ์ท่ารำ มีเทคนิค แสง สี เสียง เข้ามาเป็นองค์ประกอบในการแสดงชุดต่าง ๆ บนเวทีที่มีการติดตั้งอุปกรณ์ที่ทันสมัย และเผยแพร่นาฏกรรมขยายรูปแบบออกไปนอกเหนือจากการแสดง มีการเปิดสอนนาฏศิลป์ไทยในระดับที่สูงขึ้นไปจนถึงระดับปริญญาเอกหลายแห่ง สร้างนักวิชาการและนักวิจัยทางด้านนาฏศิลป์

บทบาทสำคัญอย่างหนึ่งของนาฏศิลป์ไทยคือเป็นเครื่องราชูปโภค ประดับเกียรติยศของพระมหากษัตริย์มาแต่โบราณ บ้านเมืองของเราก่อนจะถึงยุคกรุงรัตนโกสินทร์นี้ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาหลายยุคสมัย มีความรุ่งเรืองและล่มสลาย ในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การกำหนดนโยบาย ทิศทางบ้านเมืองและแบบแผนทางวัฒนธรรมจึงขึ้นอยู่กับพระราโชบายของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ จนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยจึงได้มีการบริหารจัดการแบบใหม่ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ก็ยังทรงมีพระราชกรณียกิจด้านนาฏกรรมเสมอมา

1.2 นโยบายภาครัฐ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีการพัฒนานาฏกรรมจนเกิดหน่วยงานที่รับผิดชอบนาฏกรรมไทยเฉพาะทางในภาครัฐ และหน่วยงานสมัครเล่นในภาครัฐและเอกชน ได้แก่ สถานศึกษา หน่วยงานที่มีการเลี้ยงรับรองสถานบันเทิง และสถาบันทางด้านศิลปะ ด้านการจัดแสดงนอกเหนือจากโอกาสในงานรื่นเริง การเผยแพร่วัฒนธรรม การต้อนรับแขก และการศึกษา นอกจากนี้ยังปรากฏอยู่ในการกีฬา และการประกวดแข่งขันในเวทีต่าง ๆ (มติสภา วชิราวุฒย, 2561, น. 2395) การศึกษาเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย นาฏกรรมได้ถูกจัดวางให้อยู่ในแบบแผนมีหน่วยงานรับผิดชอบ มีการแพร่กระจายและได้รับความนิยม จึงส่งผลมาอย่างปัจจุบันที่มีการคงอยู่และพัฒนาต่อไปในระบบการศึกษา

ระบบการศึกษาในปัจจุบันมีการจัดการและควบคุมโดยระบบกระทรวง ภายใต้การดูแลของรัฐบาล นโยบายจากภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับนาฏกรรมในระบบการศึกษา มุ่งเน้นการอนุรักษ์ ส่งเสริม และบูรณานาฏกรรมเข้ากับหลักสูตรการศึกษาทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา ผ่านการบรรจุลงในหลักสูตรและสนับสนุนสถาบันการศึกษา

1) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้ นาฏศิลป์เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ซึ่งมีการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาไปจนถึงมัธยมศึกษา โดยเนื้อหาครอบคลุมพื้นฐานนาฏศิลป์ไทย เช่น ระเบียบท่า รำ ฟ้อน โขน และละคร นาฏศิลป์พื้นบ้านของแต่ละภูมิภาค การสร้างสรรค์และการดัดแปลงนาฏศิลป์เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย การแสดงสากลเพื่อเปิดโลกทัศน์ทางศิลปะ

2) การส่งเสริมการศึกษาด้านนาฏกรรมในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ได้แก่ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ (เดิมคือวิทยาลัยนาฏศิลป์) มีหลักสูตรด้านนาฏศิลป์ตั้งแต่ระดับประกาศนียบัตรถึงปริญญาเอก และคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่เปิดสอนหลักสูตรด้านนาฏศิลป์และศิลปะการแสดง ในประเด็นการส่งเสริมการศึกษา ประการหนึ่งที่เป็นส่วนสนับสนุนสำคัญคือ การให้ทุนการศึกษา มีทุกระดับการศึกษา ทั้งที่เป็นทุนเพื่อส่งเสริมนักเรียน นิสิต นักศึกษาภายในสถาบันเอง และหน่วยงานของรัฐบาลหลายหน่วยงาน เช่น สำนักการวิจัยแห่งชาติ ที่ให้ทุนการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมงานนาฏกรรมทางด้านวิชาการ

3) การสนับสนุนจากภาครัฐ นอกจากหลักสูตรการเรียนการสอนแล้ว ยังมีการสนับสนุนด้านอื่น ได้แก่ การสนับสนุนโรงเรียนที่มีความโดดเด่นด้านนาฏศิลป์ เช่น โครงการห้องเรียนศิลปะ (Art Classroom) เพื่อพัฒนาเด็กที่มีความสามารถพิเศษด้านนาฏศิลป์ โครงการและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นาฏกรรมในสถานศึกษา โครงการสืบสานศิลปะการแสดงไทยในสถานศึกษา โดยกระทรวงวัฒนธรรมและกรมศิลปากร การประกวดศิลปะการแสดงระดับชาติและนานาชาติ การประกวดโขนและนาฏศิลป์ไทย

1.3 การดำเนินงานจากภาคเอกชน

ภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมงานนาฏกรรมซึ่งโดยมากเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ ธุรกิจการแสดงเป็นอุตสาหกรรมที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและมีหลายกลุ่ม เช่น ภาพยนตร์ ละครเวที โทรทัศน์ โฆษณา และการแสดงสด แม้ว่าเรื่องการตลาดจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามพฤติกรรมของผู้บริโภคและเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาท แต่ในช่วงหลังสถานการณ์โควิดก็มีการฟื้นตัวและมีแนวโน้มที่ดีในอนาคต คือ 1) จากข้อมูลของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (CEA) ในปี

พ.ศ. 2561 พบว่า อุตสาหกรรมศิลปะการแสดงมีกำไรสุทธิ 2,396.94 ล้านบาท โดยธุรกิจขนาดเล็ก กลาง และใหญ่มีการกระจายรายได้อย่างสมดุล นอกจากนี้กิจการในอุตสาหกรรมนี้มีศักยภาพการดำเนินธุรกิจในระดับแข็งแกร่ง โดยมีอัตราการอยู่รอดของธุรกิจมากกว่าร้อยละ 90 2) กรมพัฒนาธุรกิจการค้าโดยกองข้อมูลธุรกิจ ให้ข้อมูลว่า อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยมีการฟื้นตัวหลังจากสถานการณ์โควิด-19 โดยในช่วง 4 เดือนแรกของปี 2567 ทุนจดทะเบียนเพิ่มขึ้นกว่า 146.44% เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อนหน้า 3) อุตสาหกรรมคอนเสิร์ตและการแสดงสด หลังจากสถานการณ์โควิด-19 ความต้องการของผู้บริโภคในการเข้าร่วมคอนเสิร์ตและการแสดงสดเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว หลายคอนเสิร์ตขายบัตรหมดภายในเวลาอันรวดเร็ว แสดงถึงความนิยมและการเติบโตของอุตสาหกรรมนี้ในประเทศไทย เมื่อตลาดธุรกิจบันเทิงมีแนวโน้มเติบโตไปในทางที่ดี สิ่งที่จะส่งผลต่ออนาคตของนาฏกรรมไทยคือแรงงานนาฏศิลป์ในในตลาดธุรกิจบันเทิง ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนทางธุรกิจ

2. รูปแบบนาฏกรรมในระบบการศึกษา

2.1 สถานศึกษาและหลักสูตรการศึกษา

การศึกษาด้านนาฏกรรมกล่าวได้ว่ามีมาช้านาน นับแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ซึ่งเป็นยุคตั้งต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ ในพระราชกรณียกิจที่ต้องเร่งสร้างบ้านเมืองให้กลับมาเจริญรุ่งเรืองนั้น ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รื้อฟื้นโขน ละคร โดยให้หัตถ์ละครหลวงขึ้นที่วังหลวงและวังหน้า ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ยังโปรดให้หัตถ์โขน ละครใน ละครนอก เป็นเช่นนี้เรื่อยมา แม้จะเปลี่ยนรัชสมัยแต่พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ก็ยังทรงให้มีการหัตถ์โขน ละคร ตามพระราชนิยม เพียงแต่เปลี่ยนสถานที่ฝึกหัดเท่านั้น จนกระทั่งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) นาฏกรรมมีความรุ่งเรืองมาก ทรงโปรดให้ตั้งกรมมหรสพขึ้นและมีโรงเรียนฝึกหัดนาฏศิลป์ในกรมมหรสพ แต่เมื่อสิ้นรัชสมัยรัชกาลที่ 6 กรมมหรสพได้ยุบไป พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) โปรดให้ตั้งกรมศิลปากรขึ้นแทน ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) เกิดโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ขึ้นโดย หลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีกรมศิลปากร แต่เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ถูกทำลายลงและสร้างโรงเรียนนาฏศิลป์ขึ้นแทนจนเมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ได้พัฒนาเป็นสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ขึ้นมา และยังแพร่กระจายไปยังโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย

ปัจจุบันการศึกษามีพระราชบัญญัติเพื่อควบคุมการจัดการศึกษาและสถานศึกษา ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและคุณธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยการศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา จัดการศึกษาในสถานศึกษา ได้แก่ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงโรงเรียนศาสนา ศูนย์การเรียนรู้ 2) การศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับคือ ต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา จัดการศึกษาในมหาวิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้น ๆ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2563)

สาระการเรียนรู้นาฏศิลป์ เป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบนาฏศิลป์ แสดงออกนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ ใช้ศัพท์เบื้องต้นทางนาฏศิลป์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอด

ความรู้สึกรู้สึกความคิดอย่างอิสระ สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้นาฏศิลป์ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์กับกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล ในการจัดการเรียนรู้กำหนดให้ผู้สอนพยายามคัดสรรเครื่องมือและสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ตัวชี้วัดคุณภาพผู้เรียนแบ่งเป็นระดับชั้น โดยผู้เรียนต้องเข้าใจ และแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึกความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) นอกเหนือจากหลักสูตรการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ในสถานศึกษาแล้ว ยังพบว่ามี การฝึกหัดนาฏศิลป์ในรูปแบบอื่น เช่น โขนในโรงเรียนเตรียมทหาร โขนสาธิต มศว. ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในหัวข้อการแสดง

2.2 การแสดง

นาฏกรรมที่ปรากฏในรูปแบบการแสดง ซึ่งเป็นผลลัพธ์และผลสัมฤทธิ์จากระบบการศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้จะยกตัวอย่างเพื่อวิเคราะห์จากผลการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ ดังนี้

1) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาตามหลักสูตรในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทั้งในโรงเรียนและวิทยาลัย การแสดงที่ปรากฏเป็นไปตามหลักสูตรการเรียนการสอน ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้ผู้สอนเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น การเลือกกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจึงแตกต่างกันไปตามปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ระดับชั้น ความพร้อมของสถานศึกษา ความชำนาญของผู้สอน และพันธกิจของสถานศึกษา

ภาพที่ 1 นาฏศิลป์ระดับประถมศึกษาในโรงเรียน

(ที่มา: <https://pkjaruwan.blogspot.com/2016/04/1.html> เข้าถึงเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2567)

ภาพที่ 2 นาฏศิลป์ระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียน

(ที่มา: <http://www.srinakorn.ac.th/school/?p=16700> เข้าถึงเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2567)

ภาพที่ 3 นาฏศิลป์ในวิทยาลัยนาฏศิลป์

(ที่มา: <https://mgronline.com/local/photo-gallery/9560000072050> เข้าถึงเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2567)

นอกจากนี้ ยังพบการแสดงในสถานศึกษา ที่จัดแสดงขึ้นตามนโยบายของสถานศึกษาเพื่อใช้ประโยชน์จากนาฏกรรมไทย ในการฝึกหัดเยาวชน เช่น โขนสาธิต มศว มีการจัดแสดงโขนเต็กรามเกียรติ์ เป็นการแสดงประจำปีของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม) จัดแสดงครั้งล่าสุดเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2567 นับเป็นปีที่ 42 และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องค์กรักษ์ ก็มีการจัดแสดง โขนเช่นกัน

ภาพที่ 4 โขนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)

(ที่มา: <https://thedailybangkok.com/web/quick-look.php?id=10520>, เข้าถึงเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2567)

ภาพที่ 5 โขนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม)

(ที่มา: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100064763974053> เข้าถึงเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2567)

ภาพที่ 6 โขนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์

(ที่มา: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100094241012257> เข้าถึงเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2567)

ในโรงเรียนเตรียมทหาร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ นอกจากมีแผนกวิชาศิลปะที่ให้การศึกษากับนักเรียนเตรียมทหาร ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ได้แก่ ทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรโรงเรียนเตรียมทหาร พุทธศักราช 2546 ตามเกณฑ์การเรียนรู้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ในช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 แล้วยังพบว่า มีชมรมโขนในนักเรียนเตรียมทหาร และกองพลศึกษามีการรำกระบี่กระบองเพื่อฝึกร่างกายให้แข็งแรงและฝึกระเบียบร่างกาย

ภาพที่ 7 ชมรมโขมเตรียมทหาร

(ที่มา: https://www.facebook.com/photo?fbid=853141770359293&set=pcb.853145780358892&locale=ne_NP เข้าถึงเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2567)

นอกจากนี้ ยังมีการจัดแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียน มีหน่วยงานผู้รับผิดชอบ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และกองส่งเสริมและพัฒนาศึกษาท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ในสังกัดกระทรวงมหาดไทย แบ่งการแข่งขันตามกลุ่มสาระ การแสดงที่ใช้แข่งขันเป็นไปตามข้อกำหนดของหน่วยงานที่รับผิดชอบมีการแข่งขันระดับภูมิภาคไปจนถึงระดับประเทศ รายการที่แข่งขัน ได้แก่ รำหรือระบำมาตรฐาน นาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์ นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ และรำวงมาตรฐาน

2) ระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับคือ ต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา จัดการศึกษาในมหาวิทยาลัย สถาบันมหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น การศึกษาเฉพาะทางด้านนาฏศิลป์ในระดับปริญญา มีระยะเวลาการศึกษาตลอดหลักสูตร 4 ปี งานนาฏกรรมในระดับนี้พบในหลักสูตรการเรียนการสอน ได้แก่ โขน ละคร นาฏศิลป์ไทยมาตรฐาน นาฏศิลป์ไทยพื้นเมือง นาฏศิลป์ตะวันตก ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษามีการสร้างสรรค์ผลงานชิ้นใหม่ ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของแต่ละสถาบัน

ภาพที่ 8 ปริญญานิพนธ์ผลงานสร้างสรรค์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ที่มา:

<https://www.youtube.com/watch?v=l9pHcnjYrmQ> เข้าถึงเมื่อ 8 มีนาคม 2568)

ภาพที่ 9 นาฏยนิพนธ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=854781756446825&set=pb.100057450249183.-2207520000&type=3> เข้าถึงเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2567)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

เพื่อศึกษาการดำเนินงานของนโยบายด้านนาฏกรรมในระบบการศึกษาในประเทศไทย พบว่า ประกอบด้วย 1) การสนับสนุนจากสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่มีพระราชกรณียกิจตามหลักการปกครองด้วยระบบกษัตริย์ของสยามซึ่งเป็นหลักที่พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ยึดถือและทรงปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ได้รับวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อทางพราหมณ์-ฮินดูและพุทธศาสนา ด้วยหน้าที่ของกษัตริย์ตามแบบวรรณคดีฮินดูต้องทรงเป็นทั้งนักรบและรอบรู้ศิลปศาสตร์ 18 ประการ ซึ่งมีวิชาคันธรรพศาสตร์ว่าด้วยดนตรีและนาฏกรรมเป็นหนึ่งในวิชาที่ต้องทรงเรียนรู้สำหรับกษัตริย์ และต้องบำรุงบ้านเมืองด้านวรรณกรรม มหรสพและการเล่นบันเทิงต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความรู้มรดกทางวัฒนธรรมของแผ่นดิน และเป็นเครื่องแสดงพระบารมีของกษัตริย์รวมถึงแสดงถึงความเจริญของราชรัฐ 2) การสนับสนุนจากภาครัฐ ในการบริหารประเทศโดยรัฐบาล ได้บรรจุนาฏศิลป์ลงในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาไปจนถึงระดับอุดมศึกษาและสูงสุดคือระดับบัณฑิตศึกษา นอกจากนี้รัฐบาลยังได้สนับสนุนการศึกษาด้านนาฏกรรมในรูปแบบทุนการศึกษารวมถึงการมีนโยบายเลื่อนตำแหน่งครูผู้สอนนาฏศิลป์จากการปฏิบัติงานเป็นเลิศ อีกทั้งยังทำนุบำรุงบุคลากรผู้มีคุณูปการด้วยการเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติเพื่อให้อาชีพนาฏศิลป์มีเกียรติและมีคุณค่าในสังคม และ 3) การดำเนินงานจากภาคเอกชน มีการดำเนินธุรกิจการแสดงซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและมีหลายกลุ่ม เช่น ภาพยนตร์ ละครเวที โทรทัศน์ โฆษณา และการแสดงสด เมื่อตลาดธุรกิจบันเทิงมีแนวโน้มเติบโตไปในทางที่ดี สิ่งที่จะส่งผลต่อนาฏกรรมไทยคือ การรองรับแรงงานนาฏศิลป์ในตลาดธุรกิจบันเทิง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนทางธุรกิจ

ปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลให้นาฏกรรมคงอยู่และยังพัฒนาไปสู่สังคมในรูปแบบต่าง ๆ คือ 1) สถานศึกษาและหลักสูตรการศึกษา เมื่อภาครัฐได้บรรจุนาฏศิลป์ลงในหลักสูตรการศึกษา จึงเกิดการพัฒนสถานศึกษาและหลักสูตรการศึกษาที่เน้นการเรียนการสอนด้านนาฏศิลป์ให้เป็นเฉพาะทาง ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับบัณฑิตศึกษา คือ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และสถาบันอุดมศึกษา

ซึ่งกระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย 2) การแสดง เป็นการปฏิบัติทักษะนาฏศิลป์ในหลักสูตรการศึกษา ชมรมในสถาบันการศึกษา รวมถึงการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา การสร้างสรรค์การแสดงรูปแบบใหม่ที่พัฒนาจากรูปแบบเดิม ระบาย ระบาย ฟ้อน ละคร โขน หนังที่มีมาแต่โบราณ หรือการสร้างสรรค์ในรูปแบบเดิมแต่สร้างเนื้อหาขึ้นใหม่ตามสมัยนิยม และ 3) ผลงานวิชาการ เป็นการรวบรวมหรือสร้างองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ในรูปแบบ ตำรา หนังสือ งานวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ เพื่อเป็นแหล่งข้อมูล แบบแผนด้านนาฏกรรมรวมถึงสร้างองค์ความรู้ในเรื่องใหม่

การอภิปรายผล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

สถาบันพระมหากษัตริย์ นอกจากสืบต่อพระราชกรณียกิจด้านนาฏกรรมที่มีมาแต่โบราณเพื่อคงความเป็นเครื่องราชูปโภคแล้ว ยังทรงมีพระราชนิยมในนาฏศิลป์ไทย อันเป็นการแสดงออกให้ประชาชนได้ตระหนักถึงคุณค่าความเป็นชนชาติไทย ที่มีนาฏศิลป์ไทยเป็นเอกลักษณ์ ฝังรากลึกมาแต่โบราณและสามารถเข้าถึงได้ทุกคนชั้น เกิดความศรัทธาและหวงแหน ตระหนักและมีจิตสำนึกที่จะถ่ายทอด อนุรักษ์และสืบสานต่อไป ดังที่มีการศึกษาเรื่องนาฏกรรมในรัชกาลที่ 3 พบว่า การปกครองด้วยระบบกษัตริย์ของสยามได้รับวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อทางพราหมณ์-ฮินดูและพุทธศาสนา โดยทรงเป็นทั้งสมมติเทวราช ชัตติยะและราชา ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม รักษาพระศาสนาและประชาชน ด้วยหน้าที่ของกษัตริย์ตามแบบวรรณคดีฮินดูต้องทรงเป็นทั้งนักรบและรอบรู้ศิลปศาสตร์ 18 ประการ ซึ่งมีวิชาคันธรรพศาสตร์ว่าด้วยดนตรีและนาฏกรรมเป็นหนึ่งในวิชาที่ต้องทรงเรียนรู้สำหรับกษัตริย์สยาม และยังมีหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือต้องบำรุงบ้านเมืองด้านวรรณกรรม มหรสพและการเล่นบันเทิงต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของแผ่นดิน และเป็นเครื่องแสดงพระบารมีของกษัตริย์และแสดงถึงความกินดีอยู่ดีของราษฎรอีกโสดหนึ่ง (ธรรมจักร พรหมพัว, 2562, น.137) นโยบายภาครัฐ การนำนาฏศิลป์ไทยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างหลักสูตรการศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานของการสร้างอนาคตของชาติ ใช้นาฏกรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกร่วมให้ตระหนักถึงความเป็นไทย สร้างและผลิตบัณฑิตด้านนาฏศิลป์ออกสู่สังคมเพื่อสร้างคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติ สนับสนุนและยกย่องเชิดชูบุคลากรทางนาฏศิลป์เพื่อสร้างเกียรติและคุณค่าให้กับนาฏกรรม ด้วยตำแหน่งศิลปินแห่งชาติอันเป็นเกียรติอย่างยิ่งในเส้นทางศิลปินผู้สืบทอดศิลปะประจำชาติไทย สนับสนุนงานวิชาการด้านนาฏกรรมเพื่อยกระดับนาฏกรรมให้มีความเป็นสากล ด้วยกระบวนการทางการศึกษาที่ลุ่มลึก วิเคราะห์ สังเคราะห์ ผ่านการตรวจสอบกลั่นกรองหลายขั้นตอนก่อนที่จะนำเสนอสู่สังคม เป็นการขับเคลื่อนนาฏกรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไทย อีกทั้ง ภาคเอกชน การขับเคลื่อนธุรกิจของภาคเอกชน อาทิ โรงละคร Dance Studio เป็นการรองรับนาฏศิลป์ให้มีอาชีพและรายได้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงอยู่ซึ่งอาชีพศิลปิน และส่งผลต่อให้เกิดการสร้างงานนาฏกรรมต่อไป อีกทั้งยังเป็นการสร้างตลาดแรงงานเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศต่อไปอีกด้วย

ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่

งานนาฏกรรมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่มาจากการขับเคลื่อนในระบบการศึกษาซึ่งเป็นรากฐานของชีวิต ดังนั้นการนำนาฏกรรมเข้ามาบรรจุในระบบการศึกษา แสดงให้เห็นว่า นาฏกรรมเป็นหนึ่งในเครื่องมือการสร้างรากฐานชีวิต สร้างจิตสำนึกให้คนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศได้มีความตระหนักในความเป็นไทยและเป็นไปในแนวเดียวกัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ควรมีนำผลการวิจัยนี้พัฒนาข้อมูลเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนนาฏกรรมในเชิงวิชาการศึกษาด้านนาฏกรรมในบริบทอื่น ๆ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

นโยบายด้านนาฏกรรมในประเทศไทยยังมีอีกหลายประเด็นที่นำศึกษาถึงปัจจัยและผลกระทบต่อไป เช่น การท่องเที่ยว เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ฐานีย์ สังสิทธิวงศ์. (2556). โขน: ศิลปะประจำชาติไทยและสื่อวัฒนธรรมในบริบทสังคมร่วมสมัย. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 14(2): 59-66.

ธรรมจักร พรหมพวย. (2562). สถานภาพของงานนาฏกรรมในรัชกาลที่ 3. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 15(1), 131-155.

มณิศา วตินารมณ และสวภา เวชสุรักษ์. (2561). การสร้างสรรค์นาฏกรรมตามนโยบายการปกครอง. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษย์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(3), 2384-2401.

รัชดา โชติพานิช. (2560). พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างนาฏกรรม. (วิทยานิพนธ์). สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2549). *นาฏศิลป์รัชกาลที่ 9*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทธรรมดาเพรส จำกัด.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2543). *วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรอุทัย นิลนาม. (2562). การแสดงในงานศิลปวัฒนธรรมอุดมศึกษา. *วารสารรัตนปัญญา*, 5(1), 149-176.